

ISLOMDA VA'DAGA VAFODORLIK TUSHUNCHASI

To'rayev Sayfullo

Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti

Samarqand filiali Kompyuter injiniring fakulteti DI 24-07 guruhi talabasi.

Telefon raqam: +998500712203

Elektron pochta manzili: sayfulloturayev5@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.15379518>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Islomda va'daga vafodorlik tushunchasining lug'aviy va istilohiy ma'nosi, Qur'on va hadisidagi asoslari, sahobalar hayotidagi namunalari, zamonaviy hayotdagi ijtimoiy va axloqiy ahamiyati, shuningdek, iymon bilan bog'liqligi yoritilgan. Muallif diniy va tarixiy manbalarga tayanib, va'daning ahamiyatini ko'rsatadi hamda uni har bir musulmon hayotining ajralmas qismi sifatida baholaydi.

Kalit so'zlar: Islom, va'da, sadoqat, Qur'on, hadis, iymon, jamiyat.

THE CONCEPT OF KEEPING A PROMISE IN ISLAM

Abstract. This article examines the Islamic concept of promise-keeping through linguistic, theological, and social lenses. It analyzes Qur'anic verses and Hadiths, highlights examples from the lives of the Prophet's companions, and evaluates the role of promise-keeping in modern personal and societal relationships. The author emphasizes that fulfilling promises is not only a moral duty but also a reflection of faith.

Keywords: Islam, promise, loyalty, Qur'an, Hadith, faith, society.

КОНЦЕПЦИЯ ВЫПОЛНЕНИЯ ОБЕЩАНИЯ В ИСЛАМЕ

Аннотация. В статье рассматривается понятие верности обещаниям в исламе, его лексическое и шариатское значение, основы в Коране и хадисах, примеры из жизни сподвижников Пророка, а также важность в современном обществе. Автор подчеркивает, что верность обещанию — это не только нравственная обязанность, но и проявление веры.

Ключевые слова: Ислам, обещание, верность, Коран, хадис, вера, общество.

Jamiyat taraqqiyoti, oilaviy tinchlik va insonlar o'rtasidagi sog'lom munosabatlarning asosiy tayanchi bu — ishonchdir. Ishonch esa eng avvalo insonning so'zida turishi, ya'ni va'dasiga vafodor bo'lishiga bog'liq. Shaxsiy munosabatlardan tortib xalqaro kelishuvlargacha bo'lgan barcha sohalarida va'daning bajarilishi — barqarorlik va taraqqiyot kafolatidir. Ayniqsa, din nuqtai nazaridan va'daning ahamiyati nihoyatda yuksak baholanadi. Islom dini bu borada juda aniq va qat'iy ko'rsatmalarga ega bo'lib, Qur'on va hadislarda va'daga sadoqat iymon alomati sifatida ko'rsatiladi.

Rasululloh (s.a.v) o'z ummatini va'dasida turishga chaqirganlar. U zot bergan va'dasiga doimo sodiq bo'lgan va sahobalarni ham bunga o'rgatganlar. Musulmon jamiyati hamisha bu fazilatni o'z axloqiy tamoyillarining markaziga qo'ygan. Zero, so'zida turmaydigan, va'dasini buzadigan kishi na Allohga va na insonlarga ishonchli bo'la olmaydi. Maqolada va'daning lug'aviy va istilohiy ma'nosi, Qur'oni karim va hadislar asosida sharhi, sahobalar hayotidagi namunalari, zamonaviy hayotdagi o'rni va va'daga sadoqatning iymon bilan bog'liqligi chuqur yoritiladi.

“Va'da” so'zi arab tilidagi “wa'ada” fe'lidani olingan bo'lib, “so'z berish”, “kelishmoq”, “biror narsani va'da qilmoq” degan ma'nolarni bildiradi. Lug'aviy jihatdan bu so'z biror kishiga kelajakda bajarilishi lozim bo'lgan harakatga oid so'z berishni anglatadi.

Istilohiy (diniy) ma'noda esa "va'da" — bu shariatda inson zimmasiga yuklatilgan axloqiy yoki huquqiy majburiyatdir.

Islomda va'da ikki xil bo'ladi:

1 Allohga qilingan va'da – bu odatda ahd, nazr, tavba kabi ibodatlarga taalluqlidir.

2 Insonlarga berilgan va'da – bu kundalik hayotda do'stlarga, oilaga, hamkorlarga beriladigan so'zlarni o'z ichiga oladi.

Va'daning bajarilishi musulmon shaxsining halolligi, mas'uliyati va ishonchliligining ko'rsatkichidir. Va'da qilish oson, ammo uni ado etish qiyin va savobli amaldir. Shuning uchun Alloh har bir bandani og'zidan chiqqan so'zdan ham javobgar qiladi.

Qur'oni karimda va'daga vafodorlik haqida ko'plab oyatlar mavjud. Alloh taolo Isro surasining 34-oyatida bunday deydi:

“Va'dalarga vafodor bo'linglar. Albatta, va'da (Alloh huzurida) so'raladi.”

Bu oyat va'daning oddiy ijtimoiy kelishuv emas, balki ilohiy majburiyat ekanligini bildiradi. Inson tilidan chiqqan har bir so'z, berilgan har qanday va'da Alloh oldida hisobga olinadi. Yana bir oyatda (Baqara surasi, 177-oyat):

“Ular ahdlarini ado qiladilar...”

deya solih insonlar va'dasida turadigan shaxslar sifatida tavsiflanadi. Demak, va'daning bajarilishi solihlik, to'g'rilik va imonning belgisidir.

Maida surasining 1-oyatida esa bunday deyilgan:

“Ey mo'minlar! Ahdlaringizga (va'dalaringizga) sodiq bo'linglar.”

Ushbu oyat nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy munosabatlarda ham va'dabozlikka yo'l qo'yilmasligi kerakligini anglatadi. Alloh O'zi ham va'dalariga vafodordandir (Ali Imron surasi, 9-oyat). Bu musulmonni Rabbisiga o'xshashga undaydi.

Payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v) hadislarida va'daning bajarilishi imon bilan bog'lab ko'rsatilgan. Mashhur hadisda:

“Uchta xislat kimda bo'lsa, u munofiqdir: gapirsa — yolg'on gapiradi, va'da qilsa — uni buzadi, ishonch topshirilsa — unga xiyonat qiladi.” (Buxoriy, Muslim)

Yana bir hadisda:

“Mo'min kishining sifati — so'zida turadigan, va'dasini bajarayotgan, ishonchli shaxs bo'lishidir.”

Bu hadislar musulmon kishining asosiy xulqlari qatorida va'daga sadoqatni ham ko'rsatmoqda. Bu fazilat nafaqat diniy, balki axloqiy yuksaklik, boshqalarga nisbatan mas'uliyat va halollik mezonidir. Shuningdek, Alloh yo'lida berilgan va'da — ibodat hisoblanadi.

Rasululloh (s.a.v) sahobalarini doim va'dalarida sobit bo'lishga chaqirganlar va o'zlari bunga tirik namuna bo'lganlar. Abu Bakr Siddiq (r.a) kimga yordam va'dasi bersalar, o'sha ishni bajarmasdan uylariga qaytmaganlar. Umar ibn Xattob (r.a) esa bir kishi va'dasiga xiyonat qilganini eshitgach, uni jamoat oldida ogohlantirganlar.

Bir mashhur voqeada, Rasululloh (s.a.v) bir sahobadan:

“Sen va'dangga sodiq bo'ldingmi?”

deb so'raydilar. Bu savol hatto jang maydonida dushman bilan tuzilgan va'da uchun berilgan edi. Bu Islomda va'daning nafaqat do'stga, balki dushmanga nisbatan ham bajarilishi lozimligini ko'rsatadi.

Usmon ibn Affon (r.a) tijorat ishlari bilan shug'ullanganlarida har bir shartnomasiga qat'iy rioya qilganlar. Ali ibn Abu Tolib (r.a) esa siyosiy qarorlarida ham va'dabozlikka yo'l qo'ymas edilar.

Bugungi jamiyatda insonlar orasidagi ishonch inqirozi ko'plab muammolarning ildizidir.

Ishonchni yo'qotish – munosabatlarning uzilishi, oilalarning yemirilishi, jamiyatda korruptsiya va adolatsizliklarning ko'payishiga olib keladi. Bunga sabab ko'pincha va'dabozlik, ya'ni berilgan va'dalarning bajarmaslik holatlaridir.

Oilada ota-ona farzandiga so'zida turmasa, bola kattalarga ishonmaydi. Ishda rahbar xodimiga, yoki aksincha, so'zida turmasa — samaradorlik pasayadi. Siyosatchi xalqiga bergan va'dasida turmasa, bu butun jamiyatni umidsizlikka olib keladi. Shunday ekan, Islomda va'daga vafodorlik — bu shaxsiy fazilat emas, balki butun jamiyat barqarorligining kafolatidir.

Va'daning bajarilishi iymon bilan uzviy bog'liq. Rasululloh (s.a.v) marhamat qilganlar:

“Mo'min va'dasida turadi. Chunki u va'da berganida Allohni guvoh qiladi.”

Bu degani, musulmon inson bergan va'dasini Alloh huzurida berilgan ahd deb bilishi lozim. Va'dani buzish — faqat insonlar oldida emas, balki Alloh oldida ham javobgarlikdir. Bu esa musulmonni hushyorlikka, halollik va poklikka undaydi.

Imonli kishi va'da qilishdan oldin o'ylab, uni ado etish mas'uliyatini his qiladi. Islomda “yaxshi va'da berishdan ko'ra, bajara oladigan kichik ishni va'da qilish afzal” degan tamoyil bor.

Shu bois, va'da qilgan har bir so'z musulmon zimmasiga yuk bo'lgan mas'uliyat sifatida qaraladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki Islom dini va'daga vafodorlikni eng asosiy axloqiy mezonlardan biri sifatida qaraydi. Qur'oni karimda bu fazilat iymon bilan bog'langan, hadislarda esa va'dani buzish munofiqlik belgisi sifatida tilga olingan. Rasululloh (s.a.v) va sahobalar hayotlarida va'daning sadoqati chuqur namoyon bo'lgan. Bugungi kunda esa va'daga sadoqat shaxsiy hayotdan tortib, davlat boshqaruvi darajasigacha muhim o'rin tutadi. Har bir musulmon shuni tushunmog'i kerakki, va'da — bu Alloh oldidagi axdidir. Unga sadoqat — iymon va poklikning belgisidir. Va'dasida sobit, so'zida halol bo'lgan jamiyat baraka va tinchlikda yashaydi.

REFERENCES

1. Qur'oni Karim. (2020). (O'zbek tilidagi tarjimasi va tafsiri). Toshkent: Hilol Nashr.
2. Imom Buxoriy. (1987). Sahih al-Buxoriy. Dimashq: Doru Ibn Kasir.
3. Imom Muslim. (1986). Sahih Muslim. Bayrut: Doru Ihyo at-Turot al-Arabiy.
4. Shayx Muhammad Sadiq Muhammad Yusuf. (2006). Hadis va hayot. 2-jild: Iymon va kufr. Toshkent: Hilol Nashr.
5. Abu Homid al-G'azzoliy. (1991). Ihyo Ulumiddin. Bayrut: Doru Ma'rifa.
6. Ibn Qayyim al-Jawziyyah. (2004). Madarij as-Salikin. Bayrut: Doru al-Kutub al-Ilmiyyah.
7. Usmonxon Alimov. (2011). Islom axloqi. Toshkent: Movarounnahr.
8. Abdulaziz Mansur. (2014). Tafsiri Hilol. Toshkent: Hilol Nashr.
9. Yusuf al-Qaradawi. (1992). As-suluk al-islami (Islomiy axloq asoslari). Qohira: Maktabatul Wahbah.
10. Al-Azhar Universiteti. (2019). Al-Wa'du fi al-Islam: al-Falsafa wa al-Tatbiq. Al-Azhar ilmiy jurnali, 1-son.